

ABD petrol şirketlerinin horhunç oyunları

PETROL KRİZİ
AMERİKAN PETROL
ŞİRKETLERİ YARALADAN
NASİHEN YARALANMISTIR.

Nihayet sonun başlangıcına gelmiş bulunuyoruz; daha bir yıl öncesine kadar ilgililerin inanmayı reddettikleri sonun başlangıcına. Artık petrol üreten ülkeler sattıkları miktarın ve mallarının fiyatının kontrolünü elde etmiş durumdadır.

Beyaz adam gururları ve sömürgecilik alışkanlıklarıyla başları dönmüş ve ilerde göreceği-miz gibi, Amerikan şirketlerinin çevirdikleri oyunlara kapılmış olan Avrupalılar bütün ekonomilerini, üçüncü dünyanın rezervleri hiç tükenmeyecekmişçesine, petrol üzerine kurmaktan çekinmemişlerdi. Petrol bugün Fransa'nın enerji tüketiminin % 65'ini meydana getirmektedir.

Peki 1969-1970 yıllarında, Fransız yetkililerinin nükleer çalışmalarını, petrolle rekabet olanaksızlığı nedeniyle önce geciktirip sonra durdukları, ERAP Başkanı Pierre Guillaumat'ın Fransa'nın Cezayir'de kalmaktaki çıkarlarına Cezayir'in artık varil başına 2,35 doları yeterli bulmadığını öne sürerek şüphayle bakılmaması gerektiğini söylediği günlerde neler olup bitiyordu acaba? O güzel günlerden beri, Kuzey Afrika petrolünün fiyatı varil başına 9 dolara yaklaşırken, Basra körfezinden gelen petrol varil başına 5 doları buldu. Bu arada kömür ocakları kapandı, madende çalışacak işçi bulmak imkansızlaştı ve nükleer enerji üzerine yapılan çalışmalar yarıda bırakıldı, yani Avrupa seçme olanaklarını kaybetti.

Ergeç bu noktaya geleceğimizi kestirmek bu kadar zor muydu acaba? Kiç de değil. Uzun zamandır herkes, petrol tüketimi ay-

Le Nouvel Observateur'den alınmıştır (Yeni Ortam, 4 Mart 1974).

nı hızla devam ettiği takdirde 1980'lerde dünya petrol rezervlerinin tükeneceğini biliyordu. Tüketimi artırmadan aynı hızla sürdürmek bile petrolün 2000 yılından önce bitmesini önleyemeyecekti. Yeni kaynakların bulunması söz konusu olabilirdi belki. Ama yeni kaynaklardan elde edilecek olan petrol eskiyle kıyaslanamayacak kadar pahalıya mal olacaktı.

Peki, neden bütün bunları herkesten iyi görmeleri gereken büyük şirketler, tüketimi, özellikle Avrupa'da kısıtlamak için gerekli tedbirleri almadılar? Tedbirsizlik mi? Hayır, dahiyane bir hesap. Bunun analizini "Petrol Üzerine Oynanan Oyunlar" adlı dikkate değer eserde buluyoruz; analizi Amerikan kapitalizminin özellikle uluslararası şirketlerin, işleyişini hem teorik, hem de pratik açıdan-çok yakından tanıyan genç bir iktisatçıya, Jean-Marie Chevalier'ye borçluyuz.

Büyük şirketlerin güttüğü taktik, "petrolün kaderini tayin" şeklinde özetlenebilir. Bu şirketler ellerinde kalan kısıtlı süre içinde (20 yıl kadar) petrol endüstrisinden, geçirecekleri değişimin masraflarını çıkarmak amacıyla, maksimum kâr sağlamaya çalıştılar, yani petrolün yerini alacak yeni enerji kaynaklarının tekeli ellerinde tutabilmelerine elverişli bir ortam yaratmak için ellerinden geleni yaptılar.

tik iş baljöm oltaya yakalanmasını sağlamaktı; yani Avrupa ve Kuzey Amerika'yı enerji açısından mümkün olduğu kadar bağımlı bir hale getirmek... 1970-1971 buhranına kadar çok basit bir işti bu. Gerçekten de 1950-1960 yıllarında Basra körfezi çevresi ve Libya'da önemli yatırımlar yapıldı. Üretim mas-

rafları düştü ve en önemlileri Occidental Petroleum olan yeni şirketler o zamana kadar üretimi ellerinde tutmuş olan yedi şirketin fiyatlarını kırmaya başladılar.

Görünüşte büyük bir bolluk hüküm sürüyordu. Avrupa devletleri yemi yutmuşlardı bile; kömür ocakları kapatıldı, nükleer çalışmalar durduruldu ve petrole dönüldü.

1970'ten itibaren kaçınılmaz sonuçlar ortaya çıkmaya başladı. Petrol kıtlığı başgöstertmeye hazırlanıyordu. Artık tüketici ülkeler "büyüklerin" öne sürdüğü şartları kabul etme durumundaydılar. Şirketler de petrol konjonktüründeki yeni gelişmelerden habersiz değillerdi. 1970'de Kaddafi devletleştirmeye gidip petrolün eski çılgın tempoda çıkarılmasını engellediği zaman Amerika'dan en ufak bir protesto sesi yükselmedi. Büyükler kızgın değillerdi. Amerikan hükümeti de...

Arap ülkeleri gibi Amerika da Avrupa'nın ithal ettiği petrodü kendi çıkardığı petrodan ucuza maletmesini garip buluyordu. Amerika kendi petrolünü varil başına dört dolara malederken, Avrupa Arap ülkelerinden aldığı petrol için varil başına iki dolar ödüyordu. J.M. Chevalier'nin belirttiği gibi "Amerika'nın 1970'de kendi durumunu dengelemek, ticari rakipleri olan Avrupa devletlerinin ve Japonya'nın avantajlarını azaltmak ve Amerikan petrolünün rekabet koşullarını geliştirmek için Amerika dışına çıkarılan petrolün fiyatındaki artışları körüklemekte büyük çıkarı vardı. Ve petrol fiyatlarını, Amerikan çıkarlarına uygun bir tarzda ve tam Arap petroluyla Amerikan petrolü arasındaki fiyat farkına eşit oranda artırma talebi-

GEÇİRMİŞ YATIRIMCI ÜRETLERİN PETROL ÜRETİMİ VE TÜKETİMİNİ

- Günde milyon varil birimiyile -

	1970	1970	1970	1960	1980	1980
	Üretim	Tüketim	AÇIĞI	Üretim	Tüketim	AÇIĞI
ABD	12	15	3	15	24-26	12-14
BAKİ AVRUPA	5	12	7	5-6	24-27	18-23
Japonya	-	4	4	-	10-15	10-15

(Kaynak: Le Nouvel Observateur, 4 Mart 1974)

nin, hiç kimseden değil de İran Şahından gelmesi hiç de bir rastlantı değildi. Krizin bu yanı ustaca hazırlanmış bir oyun sonucu örtbas edilmişti.

Ne Kadar tuhaf görünürse görün- sün petrol fiyatlarındaki artış karteli meydana getiren şirket- lere zarar vermek şöyle dursun, bu şirketlerin çıkarları açı- sından son derece yararlı olmuş tur. Şimdi petrolü daha pahalı satın alıyorlar. Bu durumda bü- tün yapmaları gereken, kendi satış fiyatlarını alış fiyatla- rından meydana gelen artıştan daha yüksek bir oranda artırmak olacaktır. J.M. Chevalier'nin açıklamasına göre, Aramko, us- talıklı çevirdiği birtakım dalave- reler yoluyla inanılmayacak bir iş başarmıştır. Bu dalave- reler sonucu Suudi Arabistan kendi kaynaklarının dörtte bi- rini beş yüz milyon dolar kar- şılığında Amerikan şirketlerin- den satın aldı. Daha da güzeli, İran'ın Kuzey Denizindeki pet- rol araştırmalarının ve Avrupa' da kurulacak olan petro-kimya komplekslerinin finansmanına katılmaya ikna edilmesiydi.

Taraflardan, uzun vadede belir- li bir amaca yönelmiş olan ve belirli taktikler güden yalnız Amerikan şirketleriydi ve bu şirketler için "petrolün kade- rini tayin etmek" Arap petrolü- nün fiyatının başdöndürücü bir hızla artmasını sağlamak ve bu fiyat artışlarını Alaska'daki, Okyanus diplerindeki, Kolorado' daki petrolün çıkarılması ve işlenmesi kâr getirir hale ge- linceye kadar sürdürmekten ibaretti. Bu şekilde ABD enerji açısından bağımsız olacak ve kalan petrol rezervlerinden gel- len kâr artık petrolden daha u- cuza maledilecek olan kömür ya- taklarının işletmeye açılmasın- da kullanılarak Amerika'nın ka- yıtsız şartsız üstünlüğü sağ- lanacaktı. Daha sonra da nükle- er, jeotermik ve güneş enerji- lerinin kullanılması safhasına geçilecekti.

Bütün bunlar birtakım hayaller değildi, üstelik J.M. Chevalier Amerikan petrol krallarının dünya uranyum rezervlerinin % 48'ini ellerinde tuttuklarına dikkati çekmektedir. Amerika' daki kömür madenlerinin üçte birini ele geçirmeleri içinse iki yıl yeterli olmuştur. ABD' nde dokuz yüz metreden daha az bir derinlikte, dünya petrol

ÇEKİ KRİZİ VE DÜNYA ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Sircc "sanayi ülkesini sarsmakta olan kriz çeşitli açılardan İncelenebilir": Batılı iktisatçılar bu incelemeyi, güç ilişkilerini, kapitalist sistem içindeki ilişkileri gözönünde tutmaian yap- saıktı. Bu durum onlara göre, bazı doğal kaynakların, özellikle petrolün kısa bit süre için tükenmesinin sonucu, bir enerji kri- zidir. Bu uzmanlara göre kriz, nükleer enerjinin geliştirilmesi ile çözülebilir.

Ana gerçekte duan çok daha başkadır. Birinci Dünya Savaşının o- laoğunu önceden haber veren emperyalizm üzerindeki ünlü yazısm- & Lenin, Manc'in bir düşüncesini geliştirmiştir. Bu düşünceye göre, emperyalizm çağında, kapitalist sistem- büyük kapitalist • ülkelerin, eşit olmayan gelişmeleri gözönünde tutulursa- ka- lıfUmaz bir şekilde, pazar ve hammaddelerin sürekli olarak ye- dağıtılBBBUu, amaçlayan dünya çapında sürüşmelere yol a» Yirmi sene arayla iki dünya savaşı bu görüşün doğrulu-

1945-1971 devresine kadar sürdürülebilir. Savaşın iktisadi ve siyasi etkileri başladı. Burada en önemli nokta bir kes daha dünya pazarının...

engün ve yoksul ülkeler arasındaki... yeni estisi... ortaya şimdiye dek... için yararlanppk

rezervlerinin beş misli kömür bulunmaktadır. Petrol fiyatları varil başına sekiz dolardan do- kuz dolara çıktığı anda bu kö- mürün işlenmesi kâr getirir hale gelecektir. Bu şekilde Ame- rika enerji açısından bağımsız- lığını kazanırken, Avrupa ve Japonya Basra körfezinden gele- cek ve ABD'nin alacağı tedbir- ler sayesinde Amerika'da çıkan kömürden daha pahalıya malola- cak olan petrole bağımlı kala- caktır.

Standard Oil ve Gulf Oil şirket- leriyle Rockefeller ve Mellon bankaları tarafından yapılan hesaplar bunlardı. Sözü geçen kuruluşların hepsi petrol üzeri- ne oynamaya karar vermişlerdi.

Chevalier şöyle devam ediyor: "Bu sırada Batı Avrupa son de- rece mantıksız bir enerji poli- tikası gütmekte devam ediyordu. Nükleer enerji konusunda bir- birleriyle çelişkiye düşen ka- rarlar alınarak tam bir çıkmaza girildi. Gazla ilgili durum büsbütün karıştıktı."

Bu bakımdan sorulacak soru, "E- nerji sıkıntısı çekilecek mi?" değil, "Gerçekten bu kadar e- nerjiye ihtiyacımız var mı?"ol-

malıdır. Bu soruyu cevaplandı- rırken ABD'nden gelen bazı ra- kamlara baş vurabiliriz: Otomo- billerin tükettiği benzin, hız sınırı 100 km'den 80 km'ye in- dirildiği takdirde % 20 oranın- da azalacaktır. Resmi taşıtlar düzene sokulduğu takdirde bu o- ran % 90'a kadar yükselebilir. Binalara izolasyon tertibatı yapıldığı takdirde evlerin ısı- tılması için yapılan enerji masrafları % 12,5 oranında dü- şecektir. Renkli televizyondan vazgeçilirse televizyonların tükettiği enerji % 30, otomatik buz eritme tertibatından vazge- çilirse buzdolaplarının % 40 azalacaktır.

Bunlar, alınabilecek temel ted- birlerin yanında "damlaya dam- laya göl olur" kabilinden şey- ler. Asıl tedbir, üretilen mal- ların dayanıklılığına, kapitalin dolaşım hızından daha çok önem vermek, daha iyi yaşamak için daha çok değil, daha az çalış- mak ilkesini benimsemek, hiyerarşi, rekabet, "her- kesten daha iyisini ve daha ço- ğunu elde etmek" gibi kavramlar yerine, toplum çıkarlarının toplum tarafından korunması kavramını geliştirmek olacaktır.